

LAKIALOITE 174/2000 vp

Laki neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä lisäydinvoiman rakentamisesta

Eduskunnalle

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä lisäydinvoiman rakentamisesta. Äänestys toimitettaisiin 18. päivänä marraskuuta 2001. Äänestäjien vastattavaksi esitettäisiin seuraava kysymys: "Tuleeko Suomeen rakentaa lisäydinvoimaa?" Äänestäjän tulisi vastata kysymykseen joko "KYLLÄ" tai "EI". Äänestyksen tulos vahvistettaisiin 4. päivänä äänestyksen jälkeen.

Valtioneuvoston hyväksymässä tiedotteessa selostettaisiin lisäydinvoiman rakentamista ja siihen liittyviä eri näkökohtia ja merkitystä sekä

todettaisiin, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Tiedote toimitettaisiin kaikille, joille toimitetaan ilmoitus äänestysoikeudesta, sekä saatettaisiin muullakin tavoin kansalaisten tiedoksi ja saataville.

Valtion ensi vuoden ensimmäiseen lisätalousarvioon otetaan määräraha avustuksiksi eri vaihtoehtoista tiedottamisen tukemiseen. Avustukset myöntäisi valtioneuvoston kanslia.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Johdanto

Päätöksessä lisäydinvoiman rakentamisesta on kysymys kansakunnan kannalta keskeisen tärkeästä valinnasta. Käyty keskustelu ja tehdyt mielipidetutkimukset osoittavat, että kansa jakaantuu melko tarkkaan kahtia lisäydinvoiman puolesta ja vastaan. Kun tilanne on tasaväkinen, on perusteltua syytä vaatia asiasta neuvoa-antavaa kansanäänestystä. Vaikka kansanvalta maassamme perustuukin edustuksellisuuden periaatteelle, on poliittista päätöksentekojärjestelmämme jo Suomen perustuslaissakin mainitulla neuvoa-antavalla kansanäänestyksellä syytä

täydentää näin tärkeässä asiassa antamalla kansalaisille myös välitön mahdollisuus vaikuttaa tähän jokaista koskevaan ratkaisuun.

Suomessa vallitsee laaja yhteisymmärrys neuvoa-antavan kansanäänestyksen tarpeellisuudesta. Neuvoa-antava kansanäänestys, jonka toimitamisesta nyt tehdään esitys, voidaan toimittaa valtiollisten vaalien yhteydessä tai vaaleista erillisenä. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että kansanäänestys toimitetaan vaaleista erillisenä, mikä on ollut myös lähtökohtana neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä säädettäessä. Jos kansanäänestys tulee toimitettavaksi vaalien yhtey-

dessä, tarvitaan lähinnä teknisluonteisia säännöksiä enemmän kuin tämä ehdotus sisältää.

2. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1. Lainsäädäntö

Kansalaisten yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi täydennettiin hallitusmuotoa vuonna 1987 neuvoo-antavaa valtiollista kansanäänestystä koskevin säännöksin (570/1987). Edustuksellista järjestelmäämme haluttiin täydentää välittömän demokratian keinoin. Hallituksen esitystä neuvoo-antavaa kansanäänestystä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 251/1984 vp) annettaessa korostettiin sitä, että edustuksellisessa järjestelmässä ei ollut osoitettavissa epäkohtia, joiden poistaminen edellyttäisi järjestelmän perusteiden muutoksia. Kysymys oli siis vain uuden yhteiskunnallisen vaikutusmahdollisuuden tarjoamisesta kansalaisten käyttöön.

Perustuslain 53 §:n mukaan neuvoo-antavan kansanäänestyksen toimeenpanosta päätetään kussakin tapauksessa erikseen lailla. Tässä niin sanotussa toimeenpanolaissa tulee säätää äänestyksen ajankohdasta ja äänestäjille esitettävistä vaihtoehdoista.

Äänestysoikeus neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä on jokaisella, jolla on valtiopäiväjärjestyksen mukaan vaalioikeus kansanedustajain vaaleissa. Asiasta säädetään nyt perustuslain 14 §:n 1 momentissa.

Neuvoo-antavissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä on säädettävä lailla. Laki menettelystä neuvoo-antavissa kansanäänestyksissä (571/1987), jäljempänä menettelylaki, annettiin samassa yhteydessä kuin laki hallitusmuodon muuttamisesta. Menettelylakiin sisältyvät yleiset säännökset kaikissa valtiollisissa neuvoo-antavissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä. Tarvittavia lisäsäännöksiä annetaan kunkin yksittäisen kansanäänestyksen toimeenpanolaissa.

Menettelylain 2 §:n 1 momentin mukaan kansanäänestys voidaan toimittaa valtiollisten vaalien yhteydessä tai vaaleista erillisenä. Valtioli-

sia vaaleja, joihin neuvoo-antava kansanäänestys voidaan yhdistää, ovat kansanedustajain vaalit, europarlamenttivaalit ja tasavallan presidentin vaali. Kunnallisvaalien yhteydessä valtiollista kansanäänestystä ei voida järjestää. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan lähtökohdaksi on periaatteessa asetettu, että kansanäänestys toimitettaisiin vaaleista erillisenä.

Äänestysviranomaisina kansanäänestyksessä toimivat valtiollisten vaalien vaaliviranomaiset. Vaalien yhteydessä toimitettavissa kansanäänestyksissä käytetään vaaleja varten perustettavaa äänioikeusrekisteriä. Vaaleista erillisenä toimitettavia kansanäänestyksiä varten perustetaan äänioikeutetuista henkilöistä äänioikeusrekisteri, josta on voimassa, mitä vaalilaissa (714/1998) säädetään eduskuntavaaleja varten perustettavasta äänioikeusrekisteristä.

Menettelylaissa on annettu yleissäännökset kansanäänestyksissä käytettävistä äänestyslipuista. Vain oikeusministeriön painattamia äänestyslippuja saadaan käyttää. Äänestyslipusta tulee ilmetä kansanäänestyksen aihe ja ajankohta sekä äänestäjille esitettävät vaihtoehdot. Tarkemmat säännökset äänestyslippujen ulkomuodosta, sisällöstä, mitättömyydestä ja äänestyslipuilla äänestämisestä on jätetty annettaviksi kunkin kansanäänestyksen toimeenpanolaissa.

Äänestäjille esitettävät vaihtoehdot voivat sisältyä samaan äänestyslippuun tai käytettävissä voi olla oma äänestyslippu kutakin vaihtoehtoa varten. Kunkin kansanäänestyksen toimeenpanolaissa säädetään käytettävien äänestyslippujen lukumäärästä. Menettelylain mukaan äänestäjillä tulee kuitenkin aina olla mahdollisuus äänestyslipulla ilmaista, ettei hän kannata mitään esitetyistä vaihtoehdoista. Neuvoo-antavaa kansanäänestystä koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen perustelujen mukaan tällaisen mahdollisuuden käyttämisen katsotaan kuvastavan näkemystä "ei osaa sanoa" tai "ei ota kantaa". Esityksen mukaan "sitä ei näin voitaisi tulkita kannanotoksi minkään vaihtoehdon puolesta tai mitään vastaan, kuten saattaisi olla asian laita äänestämättä jättämisessä".

Menettelylakiin sisältyvät myös säännökset kansanäänestyksen tuloksen vahvistamisesta ja

ilmoittamisesta. Vaalipiirien vaalipiirilautakunnat vahvistavat kansanäänestyksen tuloksen vaalipiirissä. Vaalipiirikohtaiset tulokset ilmoitetaan Helsingin kaupungin vaalipiirilautakunnalle, jonka asiana on vahvistaa kansanäänestyksen valtakunnallinen tulos. Tämä tulos ilmoitetaan oikeusministeriölle, joka huolehtii sen julkaisemisesta Suomen säädöskokoelmassa.

Menettelylain 6 § sisältää valituskiellon. Kielto koskee sekä vaalipiirikohtaista että valtakunnallista vaalipiirin keskuslautakunnan päätöstä, jolla äänestyksen tulos on vahvistettu. Kielto on hallituksen esityksen perustelujen mukaan nähty perustelluksi "neuvoa-antavan kansanäänestyksen luonteen huomioon ottaen".

Menettelylaissa on lisäksi säännökset äänestyslippujen säilyttämisestä, äänestyksestä aiheutuvien kustannusten jaosta ja siitä, että sen lisäksi, mitä menettelylaissa säädetään tai sen nojalla määrätään taikka kunkin kansanäänestyksen toimeenpanosta annetussa laissa säädetään, noudatetaan kansanäänestyksessä soveltuvin osin vaalilakia. Viimeksi mainittu merkitsee muun muassa sitä, että kansanäänestyksessä voidaan äänestää ennakolta niin hyvin kotimaassa kuin ulkomailla. Oikeusministeriölle on annettu valtuus antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä ja ohjeita menettelylain soveltamisesta.

2.2. Käytäntö

Vuodelta 1987 olevaa neuvoa-antavaa kansanäänestystä koskevaa lainsäädäntöä on käytetty kerran äänestettäessä Suomen liittymisestä Euroopan unionin jäseneksi. Tätä ennenkin Suomessa on järjestetty valtakunnallinen kansanäänestys vain kerran. Yleinen kieltolakiin (158/1922) kohdistunut kansanäänestys järjestettiin 29 ja 30 päivänä joulukuuta 1931. Tämä kansanäänestys perustui erityiseen lakiin neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpanemisesta väkijuomalainsäädännön perusteiden selvittämiseksi (340/1931) sekä tämän lain täytäntöönpanosta annettuun asetukseen (341/1931).

Vuoden 1931 kansanäänestyksessä äänestäjät saattoivat valita kolmesta vaihtoehdosta. En-

simmäinen tarkoitti kieltolain säilyttämistä ja kolmas sen kumoamista. Välittävän kannan tarjosi toinen vaihtoehto, jonka mukaan mietojen alkoholijuomien valvottu valmistus ja kauppa olisi ollut mahdollista. Äänestyksessä kannatti kieltolain kumoamista 70,5 % äänestäneistä. Myös lain voimassapittoa kannatti suhteellisen suuri osa äänestäneistä, kun taas välittävä vaihtoehto sai vain vähäisen kannatuksen. Äänestysprosentti oli 44,4 %.

Vuoden 1994 kansanäänestyksessä Suomen EU-jäsenyydestä äänestysaktiivisuus oli 74 %. EU-jäsenyyden puolesta äänesti 56,9 % ja jäsenyyttä vastaan 43,1 %.

3. Lakiehdotus

3.1. Kansanäänestyksen toimittaminen

Toimeenpanolaissa tarvittavat säännökset

Kuten edellä on todettu, edellyttää neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpano aina erityisen tätä koskevan lain säätämistä. Siinä on oltava säännökset

- äänestyksen ajankohdasta,
- kansanäänestyksen aiheesta,
- äänestäjille esitettävistä vaihtoehdoista,
- siitä, käytetäänkö yhtä vai useampaa äänestyslippua,
- äänestyslippujen ulkomuodosta,
- äänestyslippujen sisällöstä: aihe, ajankohta, vaihtoehdot, tila äänestämismerkinnöille ja tarvittavat äänestämisohteet,
- äänestyslippujen mitättömyydestä,
- äänestämisestä: äänestämistapa,
- siitä, miten valtio tiedottaa vaihtoehtoja ja
- eri vaihtoehtoja koskevan tiedottamisen tukemisesta.

Nämä säännökset ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä lisäydinvoiman rakentamisesta. Muilta osin kansanäänestyksessä sovellettaisiin siitä perustuslaissa olevia säännöksiä, edellä mainittua menettelylakia ja tämän nojalla soveltuvin osin vaalilakia.

1 § Kansanäänestyksen toimittamisaika ja -menettely. Kansanäänestyksen ajankohdan määrytymiseen vaikuttaa olennaisesti se, kuinka paljon aikaa äänestyksen kohteena olevasta asiasta tiedottamiseen katsotaan tarvittavan. Tähän puolestaan vaikuttaa muun muassa se, kuinka vaikeasti hahmotettavasta asiasta äänestyksessä on kysymys, sekä se, kuinka selkeäksi ja yksiselitteiseksi kansanäänestyksessä vastattavaksi asetettava kysymys voidaan muotoilla.

Kansanäänestystä ei tule päättää toimitettavaksi ennen kuin kansalaisilla arvioidaan olevan riittävästi tietoa äänestyksen kohteena olevasta asiasta. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä neuvoa-antavaa kansanäänestystä koskevaksi lainsäädännöksi antamassaan mietinnössä (PeVM 9/1981 vp) pitänyt selvänä, että vaaleista erillisen kansanäänestyksen ajankohdasta päätettäessä "otetaan riittävän tarkasti huomioon, kuinka pitkä aika tarvitaan esimerkiksi erilaisten äänestysorganisaatiota ja äänestyksen toimittamista koskevien seikkojen järjestämiseksi sekä tiedotustoimintaa varten". Perustuslakivaliokunta ehdottikin poistettavaksi esitykseen sisältyneen säännöksen, jonka mukaan vaaleista erillinen kansanäänestys olisi tullut järjestää ensimmäisenä sunnuntaina ja maanantaina 75 päivän kuluttua kansanäänestyksen toimeenpanoa koskevan lain voimaantulosta. Ehdotettu säännös oli valiokunnan mielestä ristiriidassa myös sen kanssa, että äänestyksen ajankohdasta olisi samaan esitykseen sisältyvän hallitusmuodon muutoksen mukaan säädettävä äänestyksen toimeenpanolaisa. Eduskunta muutti menettelylakia tältä osin valiokunnan kannan mukaisesti.

2 § Ennakoäänestys. Kansanäänestyksessä järjestettäisiin ennakoäänestys noudattaen valtiollisissa vaaleissa omaksuttua menettelyä. Ennakoäänestys olisi näin ollen mahdollista kotimaassa asetuksella määrättävissä postin toimipaikoissa ja tilapäisissä ennakoäänestyspaikoissa, vaalilain 46 §:ssä tarkoitetuissa laitoksissa sekä kotiaäänestyksessä. Ennakoäänestyksen ehdotetaan kestävän vain yhden viikon.

3 § Kysymyksenasettelu ja vastausvaihtoehdot.

Kansanäänestyksen kysymyksenasettelu eli se, millä tavoin äänestäjille esitettävä kysymys ja heidän vastattavakseen esitettävät vaihtoehdot on muotoiltu, liittyy olennaisesti kansanäänestyksen järjestämistä koskevaan päätöksentekoon. Tämän vuoksi tästä on säädettävä kunkin kansanäänestyksen toimeenpanolaisa. Kysymyksenasettelu ei saa olla epäselvä eikä johdatteleva eivätkä vastausvaihtoehdot saa antaa aihetta erilaisiin tulkintoihin. Äänestäjien käsitys kansanäänestyksen kohteena olevan kysymyksen ratkaisemisesta tulee voida selvittää mahdollisimman yksiselitteisesti.

Parhaiten kansanäänestyksessä vastattavaksi sopii kysymys, joka koskee äänestäjien ennalta tuntemaa asiaa taikka asiaa, jota heidän on helppoa saamansa tiedon pohjalta arvioida. Lisäksi kysymys tulisi voida esittää lyhyesti ja turvautumatta äänestäjille vieraisiin sanontoihin. Lisäydinvoiman rakentamiseen liittyvissä asioissa tällainen kysymyksenasettelu on mahdollinen, koska kysymys voidaan asettaa koskemaan tietyn selkeästi määriteltävän kysymyksen hyväksymistä. Eri asia on, että vastausvaihtoehtojen taustaksi tarvitaan huomattava määrä osin hyvinkin vaikeaselkoista taustatietoa niin tässä kuin aiemminkin Euroopan unionin jäsenyydestä käydyssä neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä.

Menettelylain 5 §:stä käy ilmi, että varsinaisia vastausvaihtoehtoja voi olla useampia kuin kaksi. Vaihtoehdot voivat sisältyä samaan äänestyslippuun tai kutakin vaihtoehtoa varten voi olla oma äänestyslippu. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut edellä mainitussa mietinnössään, että yksiselitteisen äänestystuloksen saavuttamiseksi tulisi yleensä pyrkiä siihen, että äänestäjien valittavana olisi vain kaksi toisistaan selvästi erottuvaa vaihtoehtoa. Toisaalta valiokunta ei ole halunnut sulkea mahdollisuuksien ulkopuolelle sitäkään, että vaihtoehtoja olisi useampiakin, mikäli asian laatu tätä edellyttää.

Vuoden 1931 kieltolakikansanäänestyksessä vastausvaihtoehtoja oli kolme, kun kielteisen ja

myönteisen kannanoton ohella oli mahdollisuus esittää myös välittävä kannanotto.

Suomen Euroopan unionin jäsenyydestä käydyssä neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä kysymyksenasettelu oli verraten yksinkertainen ja vastausvaihtoehtoja oli vain kaksi. Näin on tilanne myös lisäydinvoiman rakentamista koskevassa kansanäänestyksessä.

Menettelylain 5 §:n 1 momentin mukaan äänestäjällä tulee aina olla mahdollisuus ilmaista, ettei hän kannata mitään esitetyistä vaihtoehtoista. Lakia valmistellut kansanäänestyskomitea oli ajatellut tämän voivan tapahtua esimerkiksi siten, että äänestäjä äänestäessään jättäisi merkitsemättä rastin minkään vaihtoehdon kohdalle, mikä tarkoittaisi, että äänestäjä äänestäisi asiassa tyhjää. Tällainen "ei osaa sanoa" tai "ei ota kantaa" -äänestäminen vaikuttaisi äänestysprosenttiin sikäli, että "sitä ei voitaisi tulkita kannanotoksi minkään vaihtoehdon puolesta tai kansanäänestyksen järjestämistä vastaan".

Nyt kysymyksessä olevassa kansanäänestyksessä lisäydinvoiman rakentamisesta tällaiselle mahdollisuudelle äänestää tyhjää ei ole tarvetta, sillä eduskunta tarvitsee asiassa tehtävää päätöstään varten mahdollisimman selkeän tiedon äänestäjien kannasta asiaan. Tämä tieto saadaan parhaiten siten, että äänestäjille varataan vain kaksi vaihtoehtoa ottaa kantaa lisäydinvoiman rakentamiseen. Heidän odotetaan joko kannattavan rakentamista taikka vastustavan sitä. Lopullinen päätösvalta asiassa toki kuuluu eduskunnalle, mutta kansanäänestyksessä on kysymyksessä kansalaisten eduskunnalle antama neuvo. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tässä kansanäänestyksessä ei sovelleta menettelylain 5 §:n 1 momenttia siltä osin kuin siinä säädetään äänestäjän mahdollisuudesta ilmaista, ettei hän kannata mitään esitetyistä vaihtoehtoista (5 §:n 2 momentti). Mainittua menettelylain säännöstä ei kuitenkaan ehdoteta pysyvästi kumottavaksi, koska jossakin toisessa kansanäänestyksessä kysymyksenasettelu voi olla siinä määrin toinen, että säännöksellä on käyttöä.

4 § Äänestyslippu. Kansanäänestyksessä ehdotetaan käytettäväksi yhtä äänestyslippua. Se olisi

si valkoinen ja samaa vakiokokoa 148x210 mm kuin yleisissä vaaleissa. Tästä ei aiheutuisi sekaantumisvaaraa, koska vaaleja ei toimitettaisi samassa yhteydessä. Äänestyslippusta tulisi selvästi käydä ilmi, miten se on tarkoitettu taittaa kokoon. Lisäksi äänestyslippu on laadittava siten, että äänestysvalaisuus ei vaarannu. Käytettävän paperin on oltava riittävän paksua ja soveltuvin teknisin keinoin on huolehdittava siitä, että äänestysmerkintä ei näy paperin läpi (4 §:n 1 momentti).

Äänestyslipussa olisi sisäpuolella otsikkoteksti, josta kävisi ilmi, missä kansanäänestyksessä äänestyslippua käytetään, sekä äänestyslipun taitekohdan oikealla puolella äänestäjien vastattavaksi esitettävä kysymys ja vastausvaihtoehdot. Kumpaakin vastausvaihtoehtoa varten äänestyslipussa olisi ruutu ja sanat "KYLLÄ" ja "EI". Lisäksi äänestyslipussa olisi ohje äänestysmerkinnän tekemisestä (4 §:n 2 momentti). Äänestyslippu laadittaisiin suomeksi ja ruotsiksi (4 §:n 3 momentti).

5 § Äänestäminen. Äänestettäessä merkittäisiin rasti (X) jompaankumpaan äänestyslipussa olevista ruuduista, mikä siis merkitsisi joko vastausta "KYLLÄ" tai vastausta "EI" (5 §:n 1 momentti). Poiketen siitä, mitä menettelylain 5 §:n 1 momentissa säädetään, äänestäjälle ei varattaisi mahdollisuutta ilmaista, ettei hän kannata kumpaakaan esitetyistä vaihtoehtoista (5 §:n 2 momentti). Ehdotuksen perustelujen osalta viitataan siihen, mitä on lausuttu edellä kohdassa kysymyksenasettelu ja vastausvaihtoehdot (3 §).

6 § Äänestyslipun mitättömyys. Kansanäänestyksessä jätettyjen äänestyslippujen mitättömyyden arvioinnissa sovellettaisiin vaalilain nojalla toimitettavissa vaaleissa noudatettavia mitättömyysperusteita siltä osin kuin ne voivat kansanäänestyksessä olla merkityksellisiä (vaalilain 85 §:n 1 momentin 1—4 ja 6 kohta). Äänestyslippu olisi tämän mukaisesti mitätön, jos ennakkoäänestyksessä käytettävässä vaalikuoreessa olisi useampia äänestyslippuja tai muutakin kuin äänestyslippu taikka jos vaalikuori olisi avonainen tai siihen tai äänestyslippuun olisi

kirjoitettu äänestäjän nimi tai erityinen tunto-merkki tai siihen olisi tehty muunlainen asiaton merkintä. Asiattomana tulisi pitää "EN OSAA SANOA", "EN OTA KANTAA" tai muuta vastaavaa merkintää, koska kansanäänestyksessä äänestäjälle ei varattaisi mahdollisuutta ilmaista tällaista kantaa. Vielä äänestyslippu olisi mitätön, jos se olisi leimaamaton tai jos äänestettävissä olisi käytetty muuta kuin oikeusministeriön painattamaa äänestyslippua.

Jos äänestäjä ei tekisi äänestysmerkintää kumpaankaan äänestyslipussa olevista ruuduista, vaan jättäisi tässä mielessä "tyhjän" äänestyslipun, äänestyslippu katsottaisiin meillä yleisissä vaaleissa omaksuttuun tapaan mitättömäksi. Äänestyslippu olisi mitätön myös, jos äänestysmerkintä olisi tehty kumpaankin äänestyslipussa olevista ruuduista. Edelleen äänestyslippu olisi mitätön, jos merkintä olisi niin epäselvä, ettei siitä kävisi ilmi, kumpaa vaihtoehtoa äänestäjä on kannattanut. Tällainen olisi esimerkiksi kokonaisuudessaan ruutujen ulkopuolelle tehty merkintä, jota ei selvästi voisi yhdistää kumpaankaan vaihtoehtoa ilmaisevaan sanaan (6 §:n 1 momentti).

Äänestyslippujen hyväksyttävyyttä arvioitaessa äänestäjän tarkoituksen selville saaminen on tärkeää. Tämän vuoksi lakialoitteeseen sisältyy säännös siitä, miten olisi meneteltävä sellaisten äänestyslippujen suhteen, joissa kumpaankaan ruutuun ei ole tehty äänestysmerkintää, mutta joista äänestäjän tekemän muun merkinnän perusteella kuitenkin selvästi käy ilmi äänestäjän myönteinen tai kielteinen kanta äänestyksen kohteena olevaan kysymykseen. Tällainen äänestyslippu tulisi hyväksyä, mikäli merkinnän voidaan katsoa vain selventävän äänestäjän tarkoitusta eikä sitä sisällöltään tai merkitsemistavaltaan voida pitää asiattomana. Vastavin edellytyksin olisi hyväksyttävä myös äänestyslippu, jossa jompaankumpaan ruutuun tehdyn äänestysmerkinnän lisäksi olisi äänestäjän tarkoitusta selventävä muu merkintä (6 §:n 2 momentti).

7 § Äänestyksen tuloksen vahvistaminen. Kuten menettelylaissa säädetään, vahvistavat vaali-

piirilautakunnat äänestyksen tuloksen vaalipiirissään ja Helsingin kaupungin vaalipiirilautakunta koko maan tuloksen. Tämän tulisi tapahtua vaalipiireissä 3. päivänä äänestyksen jälkeen pidettävässä kello 18 alkavassa kokouksessa, siis äänestyksen jälkeisen viikon keskiviikkoiltana. Helsingin kaupungin vaalipiiri puolestaan vahvistaisi äänestyksen valtakunnallisen tuloksen vaalipiireissä vahvistettujen tulosten pohjalta seuraavana päivänä eli torstaina kello 12 alkavassa kokouksessaan. Koko maan tuloksen julkaisemisesta Suomen sädöskokoelmassa huolehtii sitten menettelylain mukaan oikeusministeriö saatuaan ilmoituksen tuloksen vahvistamisesta.

9 § Tarkemmat määräykset ja ohjeet. Myös toimeenpanolain soveltamisesta oikeusministeriölle tulee olla oikeus antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä ja ohjeita, mitä tarkoittava säännös ehdotetaan lain 9 §:n 1 momentiksi. Säännös valtioneuvoston kanslian oikeudesta antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita kansanäänestyksen kohteena olevasta asiasta tiedottamiseen myönnettävien avustusten tarkemmista jakopuolustoista sekä niiden hakemisesta, myöntämisestä, maksamisesta ja valvonnasta sisältyisi 9 §:n 2 momenttiin.

3.2. Tiedottaminen ja sen tukeminen

Kansanäänestyksestä tiedottamisen tavoite on antaa kansalaisille kuva siitä, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Kansanäänestyksen tarkoituksen kannalta on tärkeää, että kansalaisilla on riittävä tietous kansanäänestyksen kohteena olevasta kysymyksestä. Vaikka lisäydivoiman rakentamisesta on keskusteltu jo pitkään, on syytä korostaa sekä myönteisiä että kielteisiä näkökohtia tiedottamisessa. Tiedottaminen on tärkeää myös kansanäänestyksen lopputuloksen hyväksyttävyyden kannalta. Kansanäänestyksen kysymyksenasettelu on selkeästi määriteltävissä, mutta kysymyksen kohteena oleva ongelma on niin monimuotoinen, että kansalaisille on varattava tarpeeksi aikaa riittävän tiedon saavuttamiseksi.

Valtaosa tiedottamisesta tapahtuisi lehdistön, radion ja television välityksellä. Nämä tiedotusvälineet ovat kansanäänestyksessä, samoin kuin yleisissä vaaleissakin, kansalaisten laajasti saavutettavissa. Tiedottamisen vähimmäistason saavuttamiseksi laadittaisiin virallinen tiedote, jossa selostettaisiin lisäydinvoiman merkitystä ja sisältöä sekä siihen liittyviä eri näkökohtia sekä todettaisiin, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Valtioneuvosto hyväksyisi tiedotteen oikeusministeriön esittelystä (8 §:n 1 momentti). Tämä tiedote toimitettaisiin ilmoituskortin ja -kirjeen yhteydessä taikka muulla tavoin kaikille niille, joille lähetetään ilmoitus äänestysoi-keudesta, sekä saatettaisiin muullakin tavalla yleisesti tiedoksi.

Tiedottamisen tukemiseen tulee vuoden 2001 ensimmäiseen lisätalousarvioon varata valtion varoja kymmenen miljoonaa markkaa jaettavaksi tasapuolisesti eri vaihtoehdoista tiedottamisen tukemiseen (8 §:n 2 momentti). On korostettava, että kysymyksessä on tiedotustoiminnan tukeminen. Selvää on, että lisäydinvoiman rakentamista kannattavilla ja sitä vastustavilla on useissa tapauksissa käytettävissään tiedottamiseen myös muuta rahoitusta. Valtioneuvoston kanslia päättäisi tiedottamisavustusten jaosta (8 §:n 3 momentti).

4. Esityksen vaikutukset

Menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annetun lain 8 §:n 2 momentin mukaan suoritetaan vaaleista erillisen kansanäänestyksen toimittamisesta aiheutuvat kustannukset kokonaisuudessaan valtion varoista. Näin ollen myös kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien menot, jotka vaalien yhteydessä toimitettavissa kansanäänestyksissä

jäisivät kuntien vastuulle, korvataan kunnille. Oikeusministeriö antaa tarkemmat määräykset perusteista, joiden mukaan nämä menot korvataan. Lisäksi valtion vuoden 2001 ensimmäiseen lisätalousarvioon tulee ottaa kymmenen miljoonaa markkaa jaettavaksi avustuksina kansanäänestyksen vaihtoehdoista tiedottamisen tukemiseen.

Suomen liittymisestä Euroopan unionin jäseneksi liittyviin tiedotukseen ja kansanäänestyksen järjestämiseen vuonna 1994 käytettiin valtion varoja yhteensä noin 110 miljoonaa markkaa.

Kun kansanäänestyksessä käytettäisiin kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaista organisaatiota, uusia toimieliimiä ei tarvittaisi.

Ehdotetun kansanäänestyksen toimittaminen lisää merkittävästi kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa sen asian ratkaisemiseen, rakennetaanko Suomeen lisäydinvoimaa.

5. Voimaantulo

Lakialoite ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lakialoitteen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin on kuitenkin voitava ryhtyä jo ennen lain voimaantuloa (10 §). Tämä on välttämätöntä, jotta muun muassa äänestyksestä tiedottaminen sekä äänestyksen edellyttämät sopimusjärjestelyt, tarvittavat painatustyöt ja äänestysviranomaisten kouluttaminen ehdittään saada asianmukaisesti hoidetuiksi ennen äänestystä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä lisäydinvoiman rakentamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kansanäänestyksen toimittamisaika ja -menettely

Lisäydinvoiman rakentamisesta toimitetaan neuvoa-antava kansanäänestys 18 päivänä marraskuuta 2001. Kansanäänestyksessä noudatetaan menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annettua lakia (571/1987), jollei jäljempänä toisin säädetä.

2 §

Ennakkoäänestys

Ennakkoäänestys aloitetaan 11. päivänä ennen äänestyspäivää sekä lopetetaan ulkomailla 8. päivänä ja kotimaassa 5. päivänä ennen äänestyspäivää. Postin tilapäisissä ennakkoäänestyspaikoissa ja Suomen edustustoissa ennakkoäänestys voi, sen mukaan kuin asetuksella säädetään, kestää lyhemmänkin ajan.

Kotiaänestys tulee toimittaa aikaisintaan 11. päivänä ja viimeistään 5. päivänä ennen äänestyspäivää. Kotiaänestykseen on ilmoitauduttava viimeistään 12. päivänä ennen äänestyspäivää.

3 §

Kysymyksenasettelu ja vastausvaihtoehdot

Kansanäänestyksessä esitetään äänestäjien vastattavaksi seuraava kysymys: "Tuleeko Suomeen rakentaa lisäydinvoimaa?" Äänestäjän tulee vastata kysymykseen joko "KYLLÄ" tai "EI".

4 §

Äänestyslippu

Kansanäänestyksessä käytetään yhtä äänestyslippua. Se painetaan valkealle paperille, sen on oltava vakiokokoa 148 x 210 mm, siitä on selvästi käytävä ilmi, miten se taitetaan kokoon, ja

sen on turvattava äänestysalaisuuden säilyminen. Äänestyslipun sisäpuolelle painetaan otsikko, jossa mainitaan, että äänestyslippua käytetään 18.11.2001 toimitettavassa neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä lisäydinvoiman rakentamisesta. Äänestyslipun taitekohdan oikealle puolelle painetaan 3 §:ssä mainittu kysymys ja sanat "KYLLÄ" ja "EI" sekä kumpaakin vastausvaihtoehtoa varten ruutu siten sijoitettuna, että ruudun sijoituksesta selvästi käy ilmi, kumpaa vastausvaihtoehtoa se tarkoittaa. Äänestyslippuun painetaan vielä ohje äänestysmerkinnän tekemisestä.

Äänestyslipussa käytetään suomen ja ruotsin kieltä.

5 §

Äänestäminen

Äänestäminen tapahtuu merkitsemällä rasti (X) jompaankumpaan äänestyslipussa olevista ruuduista.

Äänestyksessä ei sovelleta, mitä menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annetun lain 5 §:n 1 momentissa säädetään äänestäjän mahdollisuudesta ilmaista, ettei hän kannata mitään esitetyistä vaihtoehdoista.

6 §

Äänestyslipun mitättömyys

Sen lisäksi, mitä vaalilain (714/1998) 85 §:n 1 momentin 1—4 ja 6 kohdassa säädetään, on äänestyslippu mitätön, jos äänestysmerkintä on tehty kumpaankin äänestyslipussa olevaan ruutuun tai jos sitä ei ole tehty lainkaan taikka jos se on niin epäselvä, ettei siitä käy ilmi, kumpaa vaihtoehtoa äänestäjä on kannattanut.

Äänestyslippuun rastin lisäksi tai sen sijasta tehtyä merkintää, joka ainoastaan selventää, kumpaa vaihtoehtoa äänestäjä on kannattanut, ei ole pidettävä asiattomana eikä äänestyslippua tällaisen merkinnän johdosta mitättömänä.

7 §

Äänestyksen tuloksen vahvistaminen

Vaalipiirilautakunta vahvistaa äänestyksen tuloksen vaalipiirissä 3. päivänä äänestyksen jälkeen pidettävässä kello 18 alkavassa kokouksessa ja ilmoittaa tuloksen heti Helsingin kaupungin vaalipiirilautakunnalle. Saatuaan kaikkien vaalipiirien vaalipiirilautakunnilta tiedon äänestyksen tuloksesta vaalipiireissä Helsingin vaalipiirilautakunta vahvistaa äänestyksen tuloksen koko maassa 4. päivänä äänestyksen jälkeen pidettävässä kello 12 alkavassa kokouksessa.

8 §

Tiedottaminen ja sen tukeminen

Valtioneuvosto hyväksyy oikeusministeriön esittelystä yleisistunnossaan tiedotteen, jossa selostetaan mahdollisesta lisäydinvoiman rakentamisesta ja jossa todetaan, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Tiedote toimitetaan niille, joille lähetetään ilmoitus äänestysoikeudesta, sekä saatetaan muullakin tavoin kansalaisten tiedoksi ja saataville. Tiedote voidaan toimittaa ilmoituskortin ja -kirjeen yhteydessä.

Valtion vuoden 2001 ensimmäisessä lisätalousarviossa tarkoitukseen varattu määräraha on jaettava harkinnanvaraisina avustuksina tasa-arvoisesti eri vaihtoehtoja koskevan tiedottamisen tukemiseen.

Avustukset myöntää valtioneuvoston kanslia.

9 §

Tarkemmat määräykset ja ohjeet

Oikeusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä ja ohjeita tämän lain soveltamisesta.

Valtioneuvoston kanslia antaa tarkemmat määräykset ja ohjeet 8 §:n 2 momentissa tarkoitettujen avustusten tarkemmista jakoperusteista sekä niiden hakemisesta, myöntämisestä, maksamisesta ja valvonnasta.

10 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 22 päivänä marraskuuta 2000

Kimmo Kiljunen /sd
Pertti Turtiainen /vas
Leea Hiltunen /skl
Mikko Immonen /vas
Anne Huotari /vas
Unto Valpas /vas
Ismo Seivästö /skl
Annika Lapintie /vas
Veijo Puhjo /vas
Janina Andersson /vihr
Marjaana Koskinen /sd
Virpa Puisto /sd

Riitta Prusti /sd
Marja-Liisa Tykkyläinen /sd
Johannes Leppänen /kesk
Irina Krohn /vihr
Pauli Saapunki /kesk
Maria Kaisa Aula /kesk
Esa Lahtela /sd
Päivi Räsänen /skl
Tero Mölsä /kesk
Erkki Kanerva /sd
Petri Neittaanmäki /kesk
Sirpa Pietikäinen /kok

Jukka Gustafsson /sd
Marja-Leena Kemppainen /skl
Esko-Juhani Tennilä /vas
Jaakko Laakso /vas
Håkan Nordman /r
Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk
Leena Rauhala /skl
Rauha-Maria Mertjärvi /vihr

Merikukka Forsius /vihr
Kirsi Ojansuu /vihr
Anni Sinnemäki /vihr
Raimo Vistbacka /ps
Tuija Brax /vihr
Lauri Kähkönen /sd
Marjatta Stenius-Kaukonen /vas